

Kulturmiljön i landsbygdsutvecklingen – hur ska vi arbeta?

Kulturmiljöfrämjandets tredje workshop om kulturmiljöfrågor den 14 november 2018

Minnesanteckningar

Det har blivit allt mer uppenbart att samhället behöver vidta en rad åtgärder inom flera olika områden för att minska avfolkningen av den svenska landsbygden. Kulturmiljöfrämjandet vill lyfta fram kulturmiljöns betydelse för att utveckla landsbygden. Detta vill vi göra genom att redovisa några goda exempel på enskildas och föreningars initiativ för att ta tillvara de resurser som finns i kulturmiljön och använda dem för att skapa utveckling i landsbygderna. Vi vill också uppmärksamma hur samspelet mellan civilsamhällets initiativ och samhällets planering på lokal nivå kan utvecklas. Slutligen vill vi belysa hur myndigheter arbetar med kulturmiljön i ambitionen att utveckla de svenska landsbygderna.

Ett 20-tal personer från Jordägarförbundet, Kulturmiljöfrämjandet, Linnéuniversitetet och Tillväxtverket samlades onsdagen den 14 november 2018 i von der Lindeska huset på Västerlånggatan 68 i Stockholm för inlägg och samtal om hur vi kan samverka.

Inger Liliequist, Kulturmiljöfrämjandet (KMF), välkomnade deltagarna till mötet med att redogöra för KMFs ambition att samla olika intressenter, lämna stuprören och hitta nya modeller för samverkan om kulturmiljöfrågor.

Bengt Schibbye har som landskapsarkitekt jobbat med landskap i 40 år och inledde med att tala på temat *Landskapet som arena*. Han framhöll att alla har sin tolkning av landskapet, att det syns som restriktionsytor för planerare, en arena för inflytande för experter, men att många lämnas utanför. Han argumenterade för att vi måste få en helhetsförståelse för landskap, att berättelsen skapar förståelse och en gemensam arena. Det gäller att förstå landskapets känslighet, upptäcka dess potential och samverka för att hitta lösningar som kan leda till förbättringar. Som goda exempel framhöll han dels E6an förbi världsarvet Tanum i Bohuslän, där man såg vägen som en möjlighet och har lyckats visa landskapet på ett annat sätt; dels High Speed 2, en höghastighetsjärnväg under utbyggnad i England mellan London, Birmingham, East Midlands, Leeds och Manchester, som något att lära av. Som ytterligare ett föredömligt exempel nämndes hur de arbetar med landskapet vid landskapsobservatoriet i Katalonien, Spanien. Han betonade att det är viktigt att samla och sprida kunskap till människor som har behov av att förstå.

Jan Kruhsberg, Kulturmiljöfrämjandet, beskrev med exempel från Haneberg *Hur kulturmiljön både har bevarats och utvecklats genom entreprenörskap* på den sörmländska landsbygden. Haneberg är ett karolinskt säteri uppfört av G Rosenhane och restaurerat av IG Clason. På 2640 ha mark bedriver man skogsbruk, lantbruk och fastighetsförvaltning. I skogsbruket avverkar man 11000m³ per år och i lantbruket produceras 1100 ton spannmål per år. Parken, som anlagts av R Abelin, håller man öppen genom att bedriva fårskötsel med 60 tackor. Förvaltningsplanen omfattar också 175 byggnader, där det har handlat om att rädda huvudbyggnaden, som hade läckande tak vid tillträdet; utgårdarna, varav en del arbetarbostäder ritats av IG Clason och är värda att bevara; ekonomibygnaderna, som är viktiga för att förstå gården och landskapsbilden. Andra kulturbyggnader såsom orangeri, vattentorn, magasin och lusthus gällde det också att hitta användning för. Man har tänkt på helheten och man har tänkt långsiktigt. Först byggde man nytt trygghetsboende för äldre på markerna och frigjorde därmed äldre arbetarbostäder som kunde renoveras så att barnfamiljer kunde flytta in. Man byggde förskola och idrottshall samt bildade en hembygdsförening. Bygden har idag 950 invånare och

här har skapats 110 företag. Bland framtida projekt planeras fler trygghetsboenden, men trots att området har utvecklats till en levande bygd är kommunen återhållsam med att ge bygglov i landsbygden. En stor fråga för framtiden är också vad man ska göra med huvudbyggnaden, som idag är i gott skick och har stora kulturhistoriska värden med insatser av IG Clason och R Abelin.

Ulrika Söderström, Smålands museum och Linnéuniversitetet i Kalmar, anslöt sig till Jan Kruhsbergs anmärkning på myndigheters kulturmiljöarbete och menade att det är ett stort glapp mellan vad man tycker att man ska göra och vad man faktiskt gör. I sitt inlägg om kulturmiljöns roll för hållbar utveckling i framtiden berättade hon *Hur en lokal intresseförening har arbetat med Projekt Glasbyn i Målerås, Småland*. Utgångspunkten var att många glasbruk hade fått lägga ner sin verksamhet och bygden hotade att avfolkas. Ett delprojekt startade 2010 med syfte att utveckla samhällets sociala och ekonomiska aspekter. Ulrika fick uppdraget att planera och leda en publik arkeologisk undersökning av den första glashytan i området från 1890. Äldre boende på orten blev engagerade av de spår som framkom och förklarade för de yngre hur olika processer hade gått till. Man konstaterade att kunskapsöverföring mellan generationerna bidrar till social hållbarhet. Som ett resultat av undersökningarna blev det också ett utomhusmuseum, en avstamp mot framtida satsningar.

Bengt Sahlström, Sahlströmgården och Sillegården i Värmland, berättade att han hade ärvt två gårdar och trots att han kände att de skulle bevaras, så ville han ge bort dem. Det blev diskussioner om att eventuellt bilda en stiftelse, men han och hans hustru valde att bilda Sahlströms Kultur AB. Han hade fått upp ögonen för att flera äldre släktingar hade varit framstående konstnärer vid förra sekelskiftet och att andra kända konstnärer såsom Carl Wilhelmson, Ivan Agueli och Siri Derkert hade varit där och målat. Det fanns många målningar på gårdarna och det växte fram en avsikt att allmänheten skulle få komma och titta på målningarna. Bengt redogjorde för hur man lyckats låna pengar för att först bygga om ekonomibyggnaderna till restaurang och utställningslokaler och senare också bygga ett hotell. Den gamla släktgården blev snart en intressant mötesplats och ett stort besöksmål i Värmland. Han visade hur berättelser ur en rik brevsamling och en känd konstnärskoloni kan bidra till att kulturmiljön bevaras och utvecklas.

Pernilla Nordström, Tillväxtverket, talade om besöksnäringen som en möjlighet för kulturmiljöns utveckling och att Tillväxtverket har ett uppdrag om turism och besöksnäring. Tillväxtverkets vision är ett Sverige med fler företag som kan, vill och vågar. Man samverkar med olika nivåer – nationellt, regionalt, lokalt och arbetar också med civilsamhället. Pernilla beskrev att den Sverigebild som kommuniceras utomlands handlar om omtänksamhet, öppenhet, äkthet, nytänkande och att den globala resenären vill uppleva det genuina och oförställda. Hon efterlyste finansieringsmodeller för turism i kulturmiljöer och nämnde fyra fokus: destinationsutveckling, strategisk samordning, ökat företagsfokus, kunskapsmyndighet. Tillväxtverket behöver få en bild av företagarna, hur många de är som tar emot besökare och vad de behöver för att få ekonomi på miljöerna. Människor i gemen förstår att betala för mat, men förstår inte att kulturmiljön kostar. Eftersom kulturmiljöerna är en viktig förutsättning för utveckling, så måste alla förstå det. Hon påpekade att det råder olika förutsättningar i olika delar av landet och att det gäller att lyfta fram utmaningarna.

Slutkommentar

Sammantaget visade diskussionen att landskapet, landsbygden och kulturmiljön har stora möjligheter att utvecklas och bevaras, men det kräver helt nya insatser och samverkan från alla intressenter, fastighetsägare, myndigheter, experter och det civila samhället. De goda exemplen behöver lyftas fram och nya samarbeten utvecklas i gemensamma projekt.